

Vodič za primjenu manjinskih jezika u praksi

YOUTH INITIATIVE FOR HUMAN RIGHTS
NEMA E TË RHINAVE PËR TË DREJTAT E NJERIJT
INICIATIVA MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA

Montenegro

Crna Gora, septembar, 2019

Izdavač
Inicijativa mladih za ljudska prava

Za izdavača
Edina Hasanaga Čobaj

Koordinator projekta
Milan Radović

Saradnici na projektu
Aleksandra Vukčević
Boris Raonić
Igor Lakić
Zoran Vujičić

Dizajn i priprema za štampu
Zoran Zola Vujačić

Štampa
AP Print, Podgorica

Tiraž
300 primjeraka

cgoffice@yih.org
www.yih.me
Studentska ulica 21/a,
Lamela 9, br. 5, Podgorica
+382 20 513 687

Projekat podržan od strane:

Crna Gora
Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Izrazi koji se u ovom izvještaju koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju izraze u ženskom rodu. Stavovi iznijeti u ovom vodiču ne predstavljaju nužno i stavove Ministarstva za ljudska i manjinska prava.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-608-12-5
COBISS.CG-ID 39148048

Sadržaj

I Prethodne informacije.....	5
II Standardi u primjeni regionalnih i manjinskih jezika	8
III Prilozi i korisne informacije	20

I Prethodne informacije

Vodič koji je pred Vama pripremila je NVO „Inicijativa mladih za ljudska prava“ (YIHR). Vodič je dio projekta „Jezici manjinskih naroda u javnoj upravi – između zakona i prakse“ koji je podržalo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava. Projekat je započeo u decembru 2019. godine i traje 12 mjeseci.

Ovaj vodič namijenjen je zaposlenima u organima državne i lokalne uprave, javnim službama, privrednim društvima i drugim institucijama koje pružaju usluge građanima. Cilj vodiča je da zaposlene u ovim institucijama upozna sa pravima građana koji govore manjinske jezike, a koja su prepoznata u domaćem zakonodavstvu (Ustav Crne Gore, Zakon o manjinskim pravima i slobodama, itd.), ali i u međunarodnim dokumentima poput Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima. Kako govornici manjinskih jezika imaju pravo na upotrebu svog jezika i pisma, željeli smo da zaposlene u navedenim institucijama, ali i ostale zainteresovane, upoznamo sa ovim

pravima i omogućimo govornicima manjinskih jezika da svoj jezik koriste u jednoj tolerantnoj i demokratskoj atmosferi.

Prema Zakonu o manjinskim pravima i slobodama, manjinski jezik je u službenoj upotrebi ako značajan dio stanovništva ili najmanje pet procenata stanovništva govori tim jezikom. U tom smislu, svaka lokalna samouprava treba da omogući upotrebu manjinskih jezika na svojoj teritoriji u odnosu na etničku strukturu i broj govornika manjinskih jezika na njenoj teritoriji.

Projektom je predviđeno kontinuirano istraživanje o usklađenosti zakonskih odredbi i prakse po pitanju korišćenja jezika manjinskih naroda na nacionalnom i lokalnom nivou, putem anketiranja, analize dokumenata i korišćenja Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Kao jedan od rezultata predvidjeli smo i izradu ovog vodiča za službenike lokalnih samouprava za primjenu zakonskih odredbi i međunarodnih standarda.

II Standardi u primjeni regionalnih i manjinskih jezika

Pitanje službenog jezika i jezika u službenoj upotrebi u Crnoj Gori je, između ostalog, definisano Ustavom Crne Gore, kao i Zakonom o manjinskim pravima i slobodama. Pored toga, Crna Gora je potpisnica Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima Savjeta Evrope, tako da su obaveze iz ove konvencije, koje je preuzela Crna Gora, takođe obavezujuće za državu.

a) Ustav Crne Gore

U Crnoj Gori **službeni jezik je crnogorski**, što je definisano Ustavom Crne Gore, u članu 13. Međutim, u Ustavu se definišu i **jezici u službenoj upotrebi – srpski, bosanski, albanski i hrvatski**. Takođe je definisano da su **ćirilično i latinično pismo ravnopravni**. To znači da pripadnici manjina imaju pravo na upotrebu svog jezika i pisma. Dakle, gledano iz ovog ugla, pravimo razliku između dva nivoa službenosti – (a) crnogorski kao službeni jezik, i (b) srpski, bosanski, albanski i hrvatski jezik, kao **jezici u službenoj upotrebi**, što se posebno odnosi na one sredine **gdje govornici ovih jezika čine značajan dio ili bar pet procenata stanovništva**.

Kad su u pitanju crnogorski, srpski, bosanski i hrvatski, treba istaći da se u suštini ovdje radi o jezicima koji imaju zajedničku lingvističku osnovu, tako da se u radu administracije teško može napraviti razlika između ovih varijanti. Međutim, treba obratiti pažnju na ravnopravnost ćiriličnog i latiničnog pisma i omogućiti strankama da mogu da koriste oba ova pisma. To istovremeno podrazumijeva i da administracija može izdavati dokumenta na oba pisma.

PREPORUKE:

- ◆ **Dokumenta lokalne samouprave, najčešće statut, na čijoj teritoriji se govore manjinski jezici trebalo bi da definišu obavezu upotrebe manjinskih jezika u lokalnim organima uprave**
- ◆ **Kod crnogorskog, srpskog, bosanskog i hrvatskog nema bitnih razlika, ali je potrebno omogućiti korišćenje i latiničnog i ćiriličnog pisma**
- ◆ **Kada je u pitanju albanski i romski jezik potrebno je pružiti mogućnost strankama da koriste i ove jezike**

b) Zakon o manjinskim pravima i slobodama

Iz ugla administracije, Zakon o manjinskim pravima posebno je primjenjiv kad su u pitanju članovi 10. i 11. Ova dva člana vrlo jasno određuju način upotrebe jezika u službenoj upotrebi i prava govornika tih jezika.

Tako član 10 definiše da pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica imaju pravo da se samostalno i slobodno nacionalno određuju. To podrazumijeva:

- ◆ pravo na slobodan izbor i korišćenje ličnog i porodičnog imena i imena svoje djece,
- ◆ pravo na upisivanje tih imena u matične knjige ili lična dokumenta na svom jeziku i pismu.

PREPORUKA:

- ◆ **Treba omogućiti, na zahtjev stranke, da se lično i porodično ime, kao i imena njihove djece upišu na njihovom jeziku i pismu u sve matične knjige i lična dokumenta.**

Član 11 definiše da manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na **upotrebu svog jezika i pisma**.

U jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine **većinu ili najmanje pet procenata stanovništva**, prema rezultatima dva posljednja uzastopna popisa, **u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica**.

Službena upotreba jezika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica podrazumijeva naročito:

- ◆ **korišćenje manjinskog jezika prilikom izdavanja javnih isprava i vođenja službenih evidencija,**
- ◆ **upotrebu manjinskog jezika na glasačkom listiću i drugom izbornom materijalu i u radu predstavničkih tijela,**
- ◆ **korišćenje manjinskog jezika u upravnom i sudskom postupku i u vođenju upravnog i sudskog postupka.**

Na teritorijama lokalne samouprave, imena organa koji vrše javna ovlašćenja, naziv jedinice lokalne samouprave, naziv naseljenih mjesta, trgova i ulica, ustanova, poslovnih i drugih firmi i toponima ispisuju se i na jeziku i pismu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

PREPORUKE:

- ◆ **U jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili najmanje pet procenata stanovništva, treba omogućiti upotrebu manjinskih jezika:**
 - ◆ u formularima, instrukcijama, uputstvima, obavještenjima i natpisima
 - ◆ u službenim evidencijama
 - ◆ u svim javnim ispravama
 - ◆ na glasačkim listićima i u drugim izbornim materijalima
 - ◆ u natpisima vezanim za imena organa uprave
 - ◆ u nazivima ustanova, poslovnih i drugih firmi
 - ◆ u nazivima naseljenih mjesta, sela, trgova, ulica, rijeka, jezera i drugih toponima

c) Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima Savjeta Evrope

Zakon o manjinskim pravima i slobodama sadrži i obaveze koje je Crna Gora preuzela ratifikacijom Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima. Na osnovu povelje, **Crna Gora pruža posebnu zaštitu albanskom i romskom jeziku**, ali i opštu zaštitu bosanskom i hrvatskom jeziku. Povelja ne štiti dijalekte ili varijante koje su slične službenom jeziku, ali je zbog nacionalne i kulturne posebnosti Bošnjaka i Hrvata odlučeno da se i ovim jezicima pruži opšta zaštita. Predstavници Srba iskazali su mišljenje da ne traže posebnu zaštitu na osnovu povelje, što ne znači da u organima uprave ne treba slijediti i odredbe Zakona o manjinskim pravima i slobodama u odnosu i na srpski jezik, naročito kad je u pitanju upotreba ćirilice.

Treba naglasiti da je u posebno teškoj situaciji romski jezik, s obzirom na to da se za njegovu zaštitu u oblasti uprave nisu stekli uslovi, prvenstveno zato što u organima uprave nema zaposlenih Roma koji bi mogli da pružaju usluge na romskom jeziku. Međutim, potpisivanjem

povelje Crna Gora se obavezuje da u budućnosti stvori uslove za pružanje usluga i na romskom jeziku.

Albanski jezik se razlikuje od crnogorskog kao službenog jezika u Crnoj Gori, tako da i on uživa posebnu zaštitu.

Opšte obaveze koje je Crna Gora preuzela potpisivanjem povelje za sve navedene jezike su:

- ◆ obaveza da nova teritorijalna podjela i stvaranje novih opština ne ugrožava status manjinskih jezika u novostvorenim opštinama,
- ◆ obaveza da olakša i podstiče upotrebu manjinskih jezika u javnom životu, što, između ostalog uključuje i organe uprave, odnosno lokalnu i državnu upravu,
- ◆ obaveza da uzima u obzir potrebe i želje koji izraze govornici manjinskog jezika.

PREPORUKE:

- ◆ **Prilikom promjene teritorijalne organizacije, stvaranja novih opština ili spajanja opština, treba omogućiti zaštitu manjinskih jezika koja je postojala i prije nastanka izmjene u teritorijalnoj organizaciji**
- ◆ **Promovisati pravo na upotrebu manjinskih jezika u opštini**
- ◆ **Ispoštovati potrebe i želje govornika kad je u pitanju korišćenje manjinskih jezika**

Posebne obaveze koje se odnose na **albanski i romski jezik**, a koje su u velikoj mjeri sadržane i u Zakonu o manjinskim pravima i slobodama, mogu se sumirati na sljedeći način:

- ◆ Obaveza da se omogući govornicima manjinskog jezika da sa organima lokalne uprave, kao i sa državnim organima koji imaju svoje kancelarije ili organe na lokalnom nivou (npr. Elektrodistribucija) mogu usmeno i pismeno na komuniciraju na svom jeziku, kao i da dobiju odgovor na tom jeziku. To podrazumijeva

da organi uprave treba da imaju zaposlene koji mogu usmeno komunicirati i davati odgovore u pisanom obliku na tom jeziku.

- ◆ Obaveza da se omogući lokalnim i državnim vlastima da pišu i izdaju dokumente na manjinskom jeziku. To podrazumijeva postojanje obavještenja, formulara i ostalih dokumenata na manjinskom jeziku.
- ◆ Obaveza da se, prilikom izdavanja dokumenata i vođenja evidencija, imena i prezimena osoba upisuju u njihovoj originalnoj formi, odnosno onako kako se ime i prezime pišu na manjinskom jeziku i pismu.
- ◆ Organi lokalne samouprave treba da obezbijede da se nazivi gradova, djelova gradova, sela, rijeka, kao i nazivi ulica i institucija itd. pišu, pored službenog jezika, i na manjinskim jezicima.

PREPORUKE:

- ◆ **Upotrebu manjinskih jezika, pored organa lokalne samouprave, treba obezbijediti i u državnim organima koji rade ili imaju svoje kancelarije ili predstavništva na teritoriji opština**
- ◆ **Omogućiti govornicima manjinskih jezika da usmeno komuniciraju na svom jeziku sa organima lokalne uprave, kao i sa organima državne uprave ne teritoriji opštine**
- ◆ **Omogućiti prevođenje dokumenata sa službenog jezika na manjinske i obratno. Po pravilu, troškove prevođenja dokumenata treba da snosi organ uprave**
- ◆ **Organi uprave trebalo bi da imaju zaposlene koji mogu da pruže usluge na manjinskim jezicima, koji su u službenoj upotrebi u njihovoj opštini**

III Prilozi i korisne informacije

- ◆ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
<http://www.mmp.gov.me/biblioteka>
- ◆ Zaštitnik ljudskih prava i sloboda
<https://www.ombudsman.co.me/>
- ◆ Na dolje navedenom sajtu Savjeta Evrope mogu se naći svi periodični izvještaji koje je Crna Gora poslala Komitetu eksperata za regionalne i manjinske jezike, kao i svi izvještaji Komiteta eksperata o situaciji sa manjinskim jezicima u Crnoj Gori:
[https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#{"28993157":12}](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#{)
- ◆ Tekst Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima Savjeta Evrope
http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_ratifikaciji_evropske_povelje_o_regionalnim_ili_manjinskim_jezicima/7d-wij9.html